

RICHARD SUSSKIND OVER DE TOEKOMST VAN DE JURIDISCHE DIENSTVERLENING

“*Het recht is geen consumptiegoed*”

Cliënten die hun eigen contracten opstellen, outsourcing van juridisch werk naar India, juridische dienstverleners zonder meestertitel, *legal communities* zonder juristen. Het zijn slechts enkele van de ontwikkelingen waarmee juristen de komende tijd te maken zullen krijgen. Dat voorspelt Richard Susskind, juridisch adviseur en schrijver. Advocatenkantoren zullen de klap voelen, maar de maatschappij vaart er wel bij. “Het recht bestaat niet om juristen een goed belegde boterham te garanderen, maar om de samenleving vorm te geven.”

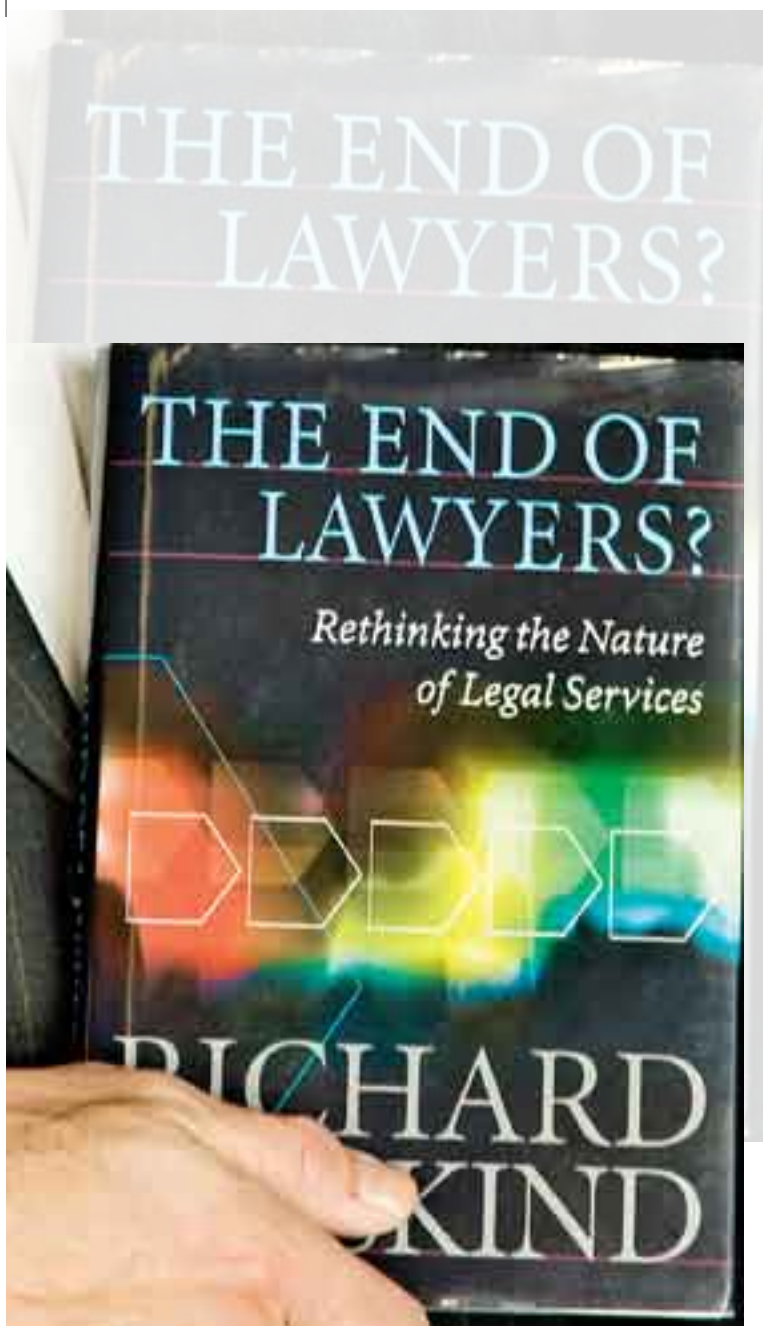
door **Miek Smilde** foto's **Chantal Ariëns**

Zijn vlucht had geen vertraging, maar hij oogt vermoeid. Het wereldwijd aan de man brengen van zijn laatste boek, *The End of Lawyers? Rethinking the Nature of Legal Services* kost hem zichtbaar energie. De boodschap die hij verkondigt, lijdt er overigens niet onder. In rap tempo vertelt hij – doceren is misschien een beter woord – hoe de toekomst van de juridische dienstverlening er mogelijk uitziet. In de honderd columns die Susskind de afgelopen jaren voor *The Times* schreef, benadrukte hij al dat het einde van de relatief comfortabele wereld van advocaten in zicht was. Technologische en – uiteraard – economische ontwikkelingen dwingen de juridische dienstverleners tot een fundamentele herbezinning. “Door de economische conditie worden in elk geval grote cliënten met drie dingen geconfronteerd: ten eerste zijn ze genooddaakt de hoeveelheid juristen die ze in dienst hebben te reduceren, ten tweede zijn ze genooddaakt te be-

zuinigen op de kosten voor externe juridische advisering en ten derde hebben ze meer juridisch werk te doen dan ooit tevoren. Ze hebben *more for less* nodig en dat geldt bijna in elke jurisdictie.”

Choquerend

Begin december was Susskind in Nederland om een lezing te geven tijdens het eerste nationale HBO-rechtencongres dat werd gehouden op de Jurische Hogeschool Avans-Fontys in Tilburg. Hij sprak er over zijn laatste boek waarin hij waarschuwt voor te veel conservatisme in de advocatuur. In feite is het boek niets anders dan een vervolg op zijn eerdere werk geeft Susskind toe. In 1987 promoveerde hij op een proefschrift waarin hij de basis legde voor zijn latere ideeën. Reeds toen stelde hij de vraag hoe de juridische professie zich zou ontwikkelen in het licht van opkomende nieuwe technologieën als e-mail en internet. Bekendheid verwierf hij ▶

in 1996 toen *The future of Law* verscheen. “Dat was behoorlijk choquerend voor sommige juristen”, herinnert Susskind zich. “Het boek werd met veel wantrouwen ontvangen. *The End of Lawyers?* daarentegen krijgt welwillende kritieken, terwijl er feitelijk hetzelfde in staat, alleen dan geactualiseerd.” Susskind wijt het verschil in ontvangst van zijn werk aan het voortschrijdend inzicht van de van oudsher behoudende beroepsgroep dat er inderdaad wat aan het veranderen is. De huidige economische crisis is in dat licht “*a blessing in disguise*”. “Waar met name advocaten zich het afgelopen decennium konden laven aan de schijnbaar eindeloze mogelijkheden van de markt, ontkomt geen kantoor momenteel meer aan een grondige herbezinning”, weet Susskind die zelf veel grote internationale firma’s adviseert. “Kantoren bevriezen hun tarieven, reorganiseren hun structuren, keren minder winst uit en eisen van de partners extra stortingen in de kas.” Susskind betwijfelt of maatregelen

als deze voldoende effect zullen hebben. Volgens hem zijn radicalere veranderingen nodig om de juridische functie in de samenleving vorm te geven. “Honderden jaren werkten juristen eigenlijk min of meer op dezelfde wijze. Eén op één dienden zij niet-juridisch geschoolde cliënten van advies, daarbij comfortabel leunend op hun superieure professionele kennis. Die tijd is echt voorbij.”

Routinematig werk

Susskind ontleedt in zijn laatste boek twee strategieën voor juristen die een volwaardige plaats in de nieuwe samenleving willen innemen. De eerste is de efficiëncystrategie, de tweede de zogeheten samenwerkingsstrategie. Beide strategieën kunnen op hetzelfde moment en zelfs naast elkaar worden ingezet, maar gaan wel uit van verschillende basisprincipes. “De efficiëncystrategie ziet toe op het drukken van de kosten voor de juridische dienstverlening”, legt Susskind uit. “Het gaat dan niet om het bezuinigen op overhead door stafpersoneel te ontslaan of minder aan marketing te besteden, maar om het inzicht dat de kosten van de juridische advisering zelf te hoog zijn. Veel juridisch werk lijkt op elkaar en is in zekere zin een herhaling van zetten. Dit relatief eenvoudige en gestandaardiseerde werk hoeft niet altijd door de hoogst geschoolde en duurste advocaten te worden gedaan. Natuurlijk kunnen de meningen uiteenlopen over wat dan wel routinematig werk is en wat niet meer, maar dat er differentiatie mogelijk is, staat als een paal boven water. Het werk zou met andere woorden in partjes moeten worden verdeeld en die partjes zouden kunnen worden verdeeld over verschillend geschoolde juristen. Nederland is wat dat betreft interessant, omdat het een opleiding voor juristen op hbo-niveau heeft. Ik ben ervan overtuigd dat zij een steeds belangrijker rol zullen spelen op de markt.”

Naast differentiatie van het inhoudelijke werk, waarbij hij outsourcing van bijvoorbeeld *due diligence* naar lage-lonenlanden als India niet uitsluit, gelooft Susskind dat cliënten en burgers in toenemende mate zelf hun juridische problemen willen oplossen en daartoe gaan samenwerken. Een soort jurisprudentie-à-la-Wikipedia door en voor burgers. “De samenwerkingsstrategie gaat uit van het delen van kosten en het delen van kennis en kunde. Vrijwel niemand stuit op een juridisch probleem dat nog nooit eerder heeft gespeeld. De kans dat een gemiddelde burger zich geconfronteerd weet met een totaal nieuw juridisch probleem is zeer gering. Waarom zouden we onze ervaringen niet méér met elkaar delen, opdat we er allemaal van profiteren? Denk aan een website waarop juridische advies wordt gegeven of tips ▶

“HBO-JURISTEN ZULLEN EEN STEEDS BELANGRIJKERE ROL SPELEN OP DE MARKT”

over mogelijke handelingsstrategieën worden uiteengezet. Ik heb het dan niet over een database vol wetgeving en jurisprudentie, want dan begrijpt nog niemand het, maar ik heb het over praktische tips die aansluiten bij de realiteit van alle dag. Als je bijvoorbeeld je baan kwijtraakt, schulden hebt of wilt scheiden, wat moet je dan allemaal doen en weten? Daarvoor heb je niet meteen een gespecialiseerde arbeidsrechtadvocaat of familierechtspecialist nodig. Met de huidige stand van de techniek kunnen mensen veel zelf doen. Je zou zelfs nog verder kunnen gaan door digitale gemeenschappen te creëren van mensen met bepaalde juridische ervaringen. Nu al kun je met gemak een probleem met je PC op het net zetten en binnen *no time* reageert er wel iemand met een tip. Waarom zou dat niet met juridische vragen kunnen? Veel mensen vinden het bovendien veel makkelijker om te praten met *peers*, gelijken, dan met gespecialiseerde professionals.”

Susskind verwacht dat niet alleen burgers, maar ook advocatenkantoren in toenemende mate kosten en kunde zullen delen. “Waarom zouden banken elk naar een ander advocatenkantoor moeten gaan om uiteindelijk hetzelfde advies te krijgen over de inrichting van hun nieuwe bestuursstructuur? Waarom kan niet één gespecialiseerde firma dat werk doen voor al die banken? Advocaten moeten hun expertise veel meer delen. Ik verwacht dat dat echt gaat gebeuren.”

Vergulde toekomst

De verbanden die Susskind schetst zijn in de praktijk al zichtbaar, maar ze zijn nog relatief klein en nog lang niet voor iedereen toegankelijk. Desondanks gelooft Susskind dat dergelijke initiatieven de toekomst hebben. “Als we tot nu toe één ding van het internet hebben geleerd, is dat de tussenpersoon wegvalt”, formuleert hij. “Ik ben vanochtend hierheen gevlogen met Easyjet, ik heb geen reisbureau

gezien, maar heb direct geboekt via internet en draaide het ticket zelf uit. Wie geen absolute meerwaarde heeft, valt buiten de boot. Dat geldt voor de handel in computers, dat geldt voor de journalistiek en dat gaat ook in de wereld van de juridische dienstverlening gebeuren.”

Die ontwikkelingen hoeven niet het eind van de jurist te betekenen. Integendeel, Susskind verwacht een keur aan nieuwe mogelijkheden voor juristen. Wie erin slaagt zijn meerwaarde als professional aan te tonen, wacht een mischien niet goud omrande, maar toch nog steeds vergulde toekomst. Bovendien betekenen de veranderingen dat miljoenen mensen die nu nog verstoken blijven van juridische hulp uiteindelijk actief en volwaardig aan de samenleving kunnen meedoen. Het recht zal toegankelijker worden, wat de gemeenschapszin positief zou kunnen beïnvloeden. Als mensen hun ervaringen en kennis werkelijk kunnen delen, zal dat hun gevoel van ‘samenleving’ vergroten. Susskind: “Het recht is een van de meest fundamentele middelen om een samenleving überhaupt te vormen en in stand te houden. Er moeten regels zijn die het menselijk gedrag in banen leiden en daarvoor hebben we ook juridische instituties nodig. Maar dat wil niet zeggen dat die instituties moeten zijn en blijven zoals ze nu zijn. Manieren van wetgeving, advisering en rechtspreken kunnen veranderen.” Dat is zelfs hoog tijd, vindt Susskind. “Juist omdat het recht voor iedereen zo belangrijk is, zou het begrijpelijk en toegankelijk voor iedereen moeten zijn. Dat is op dit moment niet zo. In veel Europese landen en daarbuiten is er een probleem als het om *access to justice* gaat. Juridische dienstverlening is zo duur geworden dat alleen de rijken ervan profiteren, of mensen die zijn aangewezen op gefinancierde rechtshulp. Maar juist daarop wordt op dit moment behoorlijk bezuinigd. Het recht bestaat niet om juristen een goed belegde boterham te garanderen, maar om de ▶

Richard Susskind

Richard Susskind werd in 1961 geboren in Paisley, Schotland. Hij doorliep zijn middelbare school in Glasgow, waar hij ook studeerde. Hij promoveerde vervolgens aan het Balliol College in Oxford op een dissertatie over computers en recht en bekleedt sindsdien diverse docentschappen aan verschillende instituten. Sinds 1990 is Susskind parttime als hoogleraar verbonden aan het centrum voor recht, computers en technologie aan de universiteit van Strathclyde en sinds 2005 is hij tevens *honorary professor* aan het Gresham College in Londen. Hij is daarnaast IT-adviseur van de Lord Chief Justice of Engeland en voorzitter van de adviescommissie voor publieke informatievoorziening.

Als onafhankelijk consultant, schrijver en spreker treedt Susskind wereldwijd in de openbaarheid met zijn visie op de juridische functie in een veranderende wereld. Zijn bekendste boeken zijn *The Future of Law* (1996) en *The End of Lawyers? Rethinking the Nature of Legal Services* (2008).

Susskind is getrouwd en heeft twee zoons en een dochter.

Meer informatie: www.susskind.com

samenleving vorm te geven. We zouden ons dus primair moeten concentreren op de vraag welke rol het recht speelt in deze veranderende maatschappij.”

Niet-juristen

Om die vraag goed te kunnen beantwoorden, pleit Susskind ervoor buitenstaanders te raadplegen. De in zichzelf gekeerde juridische wereld moet binnenstebuiten worden gekeerd. “Als je deel uitmaakt van het juridische systeem, of je nou rechter bent, wetgever, advocaat of hoogleraar, vergeet je snel hoe het is om geen jurist te zijn en geen idee te hebben van de complexiteit van het recht, de procedurele wirwar en de consequenties van allerlei regelgeving”, zegt Susskind. “Echte veranderingen van het systeem kunnen daarom nooit alleen door juristen worden doorgevoerd, dat is eigenlijk mijn belangrijkste punt. Voor echte veranderingen van het juridische beroep hebben we niet-juristen nodig. Het is prachtig als rechters in Nederland het vertrouwen van de burgers willen heroveren door simpeler vonnissen te schrijven en hun uitspraken beter te motiveren, maar dat zullen ze steeds doen vanuit hun rechterlijke rol. Mijn stelling is dat voor echte veranderingen buitenstaanders bij de veranderingen moeten worden be-

scherm kopen en er zijn er die het met een kleiner exemplaar doen. Zo zouden er ook mensen en bedrijven zijn die een duur, gespecialiseerd advocatenkantoor willen en daarnaast mensen en bedrijven het met minder geschoolde juristen denken te kunnen doen. Ik vind dit een valse vergelijking. Het recht is namelijk geen consumptiegoed, maar een van de fundamenten van een maatschappij. En dan werkt in deze tijd maar één ding: delen.” ■

“VOOR ECHTE VERANDERINGEN VAN HET JURIDISCHE BEROEP HEBBEN WE NIET-JURISTEN NODIG”

trokken. Het recht dat in naam van het volk in stelling wordt gebracht, moet tenminste begrijpelijk toegankelijk zijn voor datzelfde volk, daar gaat het mij om. Ik wil dat juristen zich bewust zijn van het feit dat de wereld om hen heen verandert, en snel ook, en dat zij genoodzaakt zijn mee te veranderen. Ik wil perspectieven schetsen die mensen toegang tot het recht geven en helpen bij het creëren van gemeenschappen die elkaar uiteindelijk helpen een maatschappij bijeen te houden. Precies op de manier waarop het recht is bedoeld. Niet door verdeel en heers, maar door het delen van kennis en ervaringen op een constructieve manier.”

Delen

“Er zijn mensen die het zo’n vaart niet zien lopen”, besluit Susskind zijn betoog. “Mensen die het recht zien als een consumptieartikel. Er zijn mensen die een groot plasma-

